

Safahat'tan Türkçe Sözlük'e Katkılar

Mustafa S. KAÇALIN*

Öz

Her bir kelime taşıdığı mana ve öbür kelimelerle kurduğu bağ ile anlamlı bir bütünü meydana getirdiği için edebi eserlerde kelimelerin manalarının bilinmesi mühimdir. Manası bilinmeyen her bir kelime, metnin anlaşılması önünde bir mâni oluşturmaktadır. Kelimelerin ve kelime öbeklerinin manaları manzum eserlerde daha da ehemmiyet kazanmaktadır; çünkü manzum eserlerde mensur eserlere göre daha az kelimeyle daha çok şey ifade edilmeğe çalışılmakta ve böylece daha yoğun bir ifade kullanılmakta, kelime oyunları ve mana inceliklerine daha sık yer verilmektedir. Şairler, manzum eserlerde bazı kelime ve kelime öbeklerine kendisine has manalar da yükleyebilmektedir. Bu gibi kullanımlar dikkate alınmayarak kelimelerin ve kelime öbeklerinin sözlükte yer alan birkaç manası ile anlaşılmağa çalışılması metnin manasına zarar vermektedir. Şairin kendisine has manalar yüklediği kelimelerin ve kelime öbeklerinin manaları ise sadece şairin eserlerinin tamamındaki kullanımlar dikkate alındığında anlaşılabilir. Mehmed Âkif böyle bir şair, *Safahât* da böyle bir eser olarak ihtiva ettiği farklı manalarla *Türkçe Sözlük'e* katkı sunacak mahiyettedir. Bu çalışmada *Safahât'ta* kullanıldığı mana ile *Türkçe Sözlük'te* kaydedilmemiş olan kelimelerden bir demet sunulmuştur.

Anahtar Kelimeler: Mehmed Âkif, *Safahât*, *Türkçe Sözlük*, mana, tarif.

* Prof. Dr., Marmara Üniversitesi, Atatürk Eğitim Fakültesi, Türkçe ve Sosyal Bilimler Eğitimi Bölümü, İstanbul, Türkiye.
Elmek: mustafas.kacalin@marmara.edu.tr
<https://orcid.org/0000-0002-9959-3306>.

Geliş Tarihi / Received Date: 13.07.2021
Kabul Tarihi / Accepted Date: 19.09.2021

DOI: 10.30767/diledeara.1048634

Contributions From *Safahât* to The *Türkçe Sözlük*

Abstract

It is important to know the meanings of words in literary works, since each word creates a meaningful whole with the meaning it carries and the bond it establishes with other words. Each word whose meaning is unknown creates a barrier to understanding the text. The meanings of words and phrases gain more importance in poetic works; Because, in versed works vis-à-vis prosed works, meaning is conveyed with fewer words, and thus, expressions become more intense and compact, word games and subtleties of meaning are included more frequently. Poets can also attribute peculiar meanings to some words and phrases in verse. Ignoring such uses and attempting to understand the words and phrases with a few meanings in the dictionary harms the meaning of the text. The meanings of the words and phrases to which a poet attributes unique meanings can only be understood when taken into consideration all the uses in his or her works. Mehmed Âkif is such a poet, and *Safahât*, as such a work, will contribute to *Türkçe Sözlük* with the different meanings it contains. In this study, a bunch of words that are not recorded in *Türkçe Sözlük* with the meaning used in *Safahât* are presented.

Keywords: Old wives' tales, folk remedies, medicine, literature, healing.

Bir eserin fertler tarafından ilgi görmesinde mühim hususlardan biri, eserin işlediği konunun ilgi çekici olmasıdır; ancak tek başına konunun ilgi çekici olması eseri çağlar ötesine taşıyamaz. Bir eserin her dönemde ilgi görüp okunması, o eserde dilin nasıl kullanıldığı ile de ilgilidir. Hatta konu ne kadar ilgi çekici olursa olsun bir eserde kullanılan dil o eseri okunur kılacağı için dilin kullanılmasındaki ustalık, ortaya konulan eseri ve eser sahibini, dili kullanmadaki mahareti ölçüsünde yüzyıllar sonra bile zihinlerde taze tutabilmektedir. Dolayısıyla bir eserin değeri; işlenen konular ve bu konuların işlenişindeki ustalıkla ilgilidir.

İşlediği konular, bu konuları işleyiş biçimi ve dili kullanmadaki ustalığı ile Türk edebiyatında mühim isimlerden biri de Mehmed Âkif ERSOY'dur.

Devlet-i Aliyye'nin pek de tabii olmayan çöküşünün ızdırabını içinde duyan şair, geri kalmışlığın ve çöküşün sebepleri üzerinde durmakta, önleyici çareler teklif etmekte ve o tarihlerdeki Türk cemiyetinin bir kesitini de çizmektedir (Keskin, 2005: 13). Bununla birlikte, şairi büyük yapan sadece işlediği bu konular, belirlediği meseleler ve ortaya koyduğu çözümler değil; bütün bunları yaparken dili de büyük bir ustalıkla kullanmış olmasıdır.

Şairin dili kullanmadaki ustalığı vesilesiyle devrin bazı edebiyatçıları tarafından, "Târih-i edebiyat büyük Âkif'ten daha büyük bir İslam ve Türk şairi tanımaz." ve "...*Safahât* silsilesi emîn bir silsile-yi tevfidir. O silsilenin altıncısı -ki müellifi Asım unvanını vermiş- edebiyatımızda muadili olmayan bir abide tanımakta tereddüt etmiyorum..." (Şehâbeddin, 1924) sözleriyle takdir edecek kadar değer vermiştir.

Bütün edebi eserlerde kelimelerin anlamlarının bilinmesi çok önemlidir; çünkü her bir kelime taşıdığı anlam ve öbür kelimelerle kurduğu bağ ile anlamlı bir bütünü meydana getirmektedir. Bu sebeple, anlamı bilinmeyen her bir kelime, metnin anlaşılması önünde bir mâni oluşturacaktır.

Kelimelerin ve kelime öbeklerinin anlamları manzum eserlerde daha da ehemmiyet kazanmaktadır; çünkü manzum eserlerde mensur eserlere göre daha az kelimeyle daha çok şey ifade edilmeğe çalışılmakta ve böylece daha yoğun bir ifade kullanılmakta, kelime oyunları ve anlam inceliklerine daha sık yer verilmektedir.

Mühim hususlardan biri de manzum eserlerde şairin bazı kelime ve kelime öbeklerine kendisine has anlamlar da yükleyebilmesidir. Bu gibi kullanımlar dikkate alınmayarak kelimelerin ve kelime öbeklerinin sözlükte yer alan birkaç anlamı ile anlaşılmağa çalışılması metnin anlamına zarar vermektedir. Şairin kendisine has anlamlar yüklediği kelimelerin ve kelime öbeklerinin anlamları ise sadece şairin eserlerinin tamamındaki kullanımlar dikkate alındığında anlaşılabilir.

Manzum eserler, bu hususiyetleri göz önüne alındığında anlaşılması zor eserlerdir. Bu sebeple, manzum eserlerin daha iyi anlaşılabilmesi için metne has bir sözlük kullanılması metni daha anlaşılır kılacaktır.

Şair edebiyat ve dille ilgili görüşlerini 1912 Mart 8 tarihli *Sebülürreşad*'da yayınladığı Edebiyat başlıklı yazısında ise şu şekilde açıklamıştır: “Şiir için, edebiyat için ‘süs’, ‘çerez’ diyenler var. Karnı tok, sırtı pek milletlere göre bu söz belki doğrudur. Lakin bizim gibi aç, çıplak milletlere süsten, çerezden evvel giyecek, yiyecek lazım. Onun için ne kadar süslü, ne kadar tatlı olursa olsun, libas hizmetini, gıda vazifesini görmeyen edebiyat bize hiç söylemez. (...) Bir de, az çok bir fayda temin edecek. Şayet ahlaki, içtimai hiçbir fayda temin etmezse, zararı bari olmayacaktır ki, bir nazara göre bu da fayda demektir. (...) Yazılarımızın gerek mevzuunda, gerek üslubunda, her şeyden evvel bütün Osmanlıları düşüneceğiz; yani mümkün olduğu kadar halka söyleyecek eserler meydana getireceğiz. Yoksa havas için yazı yazmağa yeltenecek derecede sersem değiliz! Zaten altı yüz bu kadar seneden beri yalnız havassı düşünme düşünme avam olmuş gitmişiz.”

Safahât'ın sayfaları çevrildikçe sade bir ifadeyle yazdığı görülecektir.

Mesela, altıncı kitap olan *Asım*, önceki kitaplarına nispetle daha sadedir. Geniş kalabalıklara ulaşabilmek ve anlaşılmaq istediği için şiirlerini yeniden gözden geçirip tedavülde olmayan kelimeleri çıkararak düzeltmeler de yapmıştır. Mesela, Kocakarı ile Ömer’in hemen her mısrasında düzeltmeler vardır. Âkif, “Edebiyat” adlı makalesinde sade yazmak ve sadeleştirme konularındaki ölçüsünü “Sâde yazmak bizim için asıldır. Ne zaman bu asıldan ayrı düşmüşsek, mutlaka muztar kalmışızdır. Yalnız sâdelikte ‘cennet’i beğenmeyip ‘uçmak’, ‘cehennem’i bırakıp ‘tamu’ diyecek kadar ileri gidecek değiliz.” diyerek ortaya koymuştur.

Eserde mısralara yerleştirilmesi, diziliş, sıralama ve vurgular farklı anlam ayrıntılarını ortaya çıkarır. Şair divan Türkçesinden Dolapdere mahallesindeki argoya kadar uzanan bir genişlikte Türkçeye hâkimdir. Midhat Cemal KUNTAY yedi Türkçe bildiğini söylüyor (Kabaklı, 1984: 107). Şair şiirlerinde işlediği konuya göre kelimeleri ve kelime öbeklerini titizlikle seçerek ve bazen bunlara kendisince hususi anlamlar da yüklemiştir. O, şiirlerinde işlediği konuya göre üslubunu da değiştirmektedir. Mesela Meyhane şiirinde *Hurûşan bâd-ı süfliyyet derûnundan, kenârından; / Girîzan rûh-i ulviyyet harîminden, civârından. / Çıkar bin nâle-yi nevmîd hâk-i ra’şedârından, / İner bin zulmet-i makber fezâ-yı şeb-nisârından* (Ersoy, 1991: 30) mısralarının devamında “*Moruk, kaçınıcı kadeh? Şimdicek sızarsın ha!* (Ersoy, 1991: 32) ve *Bırak, köp’oğlu kadın amma çalçeneymiş ha!* (Ersoy, 1991: 34) mısralarına rastlanır.

Safahât’ın 44 şiir ve toplam 16936 kelime ihtiva eden *Birinci Kitâb*’ının dizini çıkarıldığında kelime ve kelime öbeklerinden oluşan 6068 madde başı tespit edilmiştir. (Alemdar, 2010: 533).

“Gitme ey yolcu, berâber oturup ağlaşalım” (Ersoy, 1991: Hakkın Sesleri 185) mısraları İmru’u ’l-Kays’ın şu şiirini hatırlatmaktadır.

ķif-â nabki min dikrâ ħabîbⁱⁿ va manzili
bi-siķti ’l-livâ bayna ’d-dahûli fa-ħavmali

fa-tūziḥa fa 'l-miḳrāti lam-ya'fu rasmuhā

i-mā nasacathā min canūb^h va şimāli

[=Ey giden iki yolcu, durun da biz üçümüz Dahûl'le Havmel

arasında -dalgalı kumların azaldığı ve inceldiği- Sıktulliva'daki obayı ana ana ağlalım.

Ve Tûdih'tan Mirkât'a izler silinmemişken; çünkü

doğudan esintiler bozmakta, batıdan esintiler dokumakta.]

(İMRİÜL KAYS: *al-mu'allakātu 's-sab'a*: Metin: 1₁₋₂. s.; Çeviri: 18₁₋₂. s. Birinci beytin çevirisi için bk. TAHİR'ÜL-MEVLEVİ: *Edebiyat Lûgatı*: 22^a. s.)

Safahât'taki dil malzemesinin hem şevahit olarak sözlüklerde yer alması hem de farklı manaların tespitinde kullanılmasına örnek olmak üzere *Safahât*'tan bazı kelimelerin ve kelime öbeklerinin TDK *Türkçe Sözlük*'te yer almayan manaları örnekler ile birlikte verilmiştir.

adamcıl: *i*. Adama saldıran¹.

Huyu dersin, bir adamcıl ki sokulmaz adama...

Bâri bir parça alışsaydı ya son son, arama! (Ersoy, 1991: Âsım 377)

adımda bir: *zf*. Birbirine yakın yerlerde, sık sık.

Dilenci şekline girmiş bu sinsî cânîler;

Bu, gündüzün bile yol vermeyen, harâmîler;

Adımda bir, dikilir; 'azminin, gelir, önüne...

Zavallı yolcunun artık kıyar bütün gününe! (Ersoy, 1991: 104)

al-: Anlamak².

Ne ninniden alıyormuş, ne öyle hoppaladan...

"Işıl ışıl bakıyor â! Bebek değil, afacan." (Ersoy, 1991: 135)

asalı: *sf*. Asası, değneği bulunan; baston kullanan ihtiyar (kimse).

Kucakta gezdirilen bir karış çocuklardan

Tutun da, tâ dedemiz demlerinden artakalan,

¹ adamcıl: adama saldıran (hayvan) (TDK: *TTS*: I, 15).

² *Kubbealtı Lûgatı*: 117ⁿ. İlaveten: Alan bir kıldan alır.

- 'Asırlar ölçüsü boy boy **'asâli** nesle kadar,
 Büyük küçük bütün efrâd-ı belde, hepsi de var! (Ersoy, 1991: 41)
- ayakta:** zf. Hareket eden, çalışan durumda.
 Ey, bütün dünyâ ve mâ-fihâ **ayaktayken**, yatan!
 Leş misin, davranmıyorsun? Bâri Allâh'tan utan. (Ersoy, 1991: 23)
- ayakta sallan-:** d. Hayatını devam ettirmek; yürümek, hareket etmek.
 O tahtalar, çamaşırlar da geçti: Yok hâlim...
Ayakta sallanışım zorladır Hudâ 'âlim! (Ersoy, 1991: 33)
- bat-:** Kumun üstüneyken içine gömülmek.
 O rîkistâna **batmış**, çalkanan seyyâh-ı âvâre
 Nasıl müştâk ise bir nûra, bir necm-i rehâkâre,
 Sana ey lem'a-i ümmîd ben de öyle müştâkım;
 Görün bir kerre zîrâ pek karanlık oldu âfâkım! (Ersoy, 1991: 129)
- bıldır:** s. Geçen yılki.
 — Konya 'daydım...
 — Haberim yok, ne zaman?
 — **Bıldır** yaz. (Ersoy, 1991: Âsım 374)
- bir âlâ:** zf. Çok fazla, bir temiz, bir güzel.
 — Bugün
 Ne yaptı, beybaba, bilsen... Zavalıcık bebeğe?
 — Ne yaptı?
 — Dövdü **bir a'lâ**, sonunda kırdı. (Ersoy, 1991: 136)
- dandini yap-:** d. Bebekleri uyuturken, oyalarken tekerleme söylemek.
 Çabuk verirsen eğer al da oyna kız, haydi...
 Ferîde'nin bu sefer keyfi pek yolundaydı.
 Epeyce **dandiniler yaptı**, hayli hoplattı;
 Bebek kolunda, hasırlarda bir zamân yattı. (Ersoy, 1991: 137)

dur-: Bir cümle içinde fiilin bâzı kipleri asıl cümlelerin fiilinden önce geldiğinde işin çok uygun düşmediğini, umulmadığı hâlde yapıldığını anlatır³.

Durmuş, diyordu, bir de uyandım ki, sârban:

“Kalk ey zavallı yolcu, uzaklaştı kârbân! (Ersoy, 1991: 22)

Şikâyet olmasın ammâ tahammülüm bitti...

*Günâha girmedeyim **durmuşum** da bak şimdi! (Ersoy, 1991: 50)*

*Bakin şu haydûda; **durmuş** yıkın diyor evimi!*

Torunlarım ya herif, aç kalıp dilensin mi? (Ersoy, 1991: 137)

*Zamânın dest-i tahrîbiyle, **durmuş**, eyler istihzâ;*

Bütün mevcûda hâkim bir ‘adem timsâlidir gûyâ. (Ersoy, 1991: 128)

efendiamca: ün. Yaşlı erkeklere saygı için kullanılan seslenme sözü.

— *Efendiamca, sakız ver... Biraz da bal mumu kes.*

— *Kızım, parayla olur ha! Peşinci bak herkes. (Ersoy, 1991: 24)*

evlat: i. (Belli bir topluluk veya yere göre) Varlığına, yetişmesine sebep olunan kimse (kimseler), oraya mensup olan fert (fertler)⁴.

Ey mezâristan, ne ‘âlemsin, ne yüksek fitratın!

*Sende pinhân en güzîn **evlâdı** insâniyyetin; (Ersoy, 1991: 38)*

gözet-: Birinin yaptıklarını belli etmeden izlemek, gözetlemek.

— *Birak, boşboğazlık etme Hacı!*

*Şu karşıdan **gözet**en fesli, zannım, ağzı kara... (Ersoy, 1991: 112)*

iki üç: sf. Birkaç.

*Beş on kadeh, **iki üç** testi... Sonra tezgâhlık*

Eden yanüstüne devrilme kirlî bir sandık. (Ersoy, 1991: 31)

*Ba ‘zen **iki üç** haybet olur reh-zen-i ümmîd...*

İnsan o zamân etmelidir ‘azmini teşdîd. (Ersoy, 1991: 59)

imame: i. Fesin tepesindeki püskül kısmı.

Yeşil sarıklı bir oğlan ki, başta püskül yok.

İmâmesinde fesin bağlı sâde bir boncuk! (Ersoy, 1991: 5)

³ Kubbealtı Lugatı: 3248^a.

⁴ Kubbealtı Lugatı: 914^a.

keyfi gel-: *d.* İçinde bulunulan duruma razı olmak.

Demek ki bekleyelim gelsin 'âlemin keyfi...

Sâ 'at üç oldu, geciktik, omuzlayın herifi. (Ersoy, 1991: 79)

natıkası don-: *d.* Konuşamamak, söz söyleyememek.

Gözünde nûr-i nazar titriyor hemen sönecek...

Dudakta nâtuka donmuş; kulak söz anlamıyor! (Ersoy, 1991: 50)

ne var: *d.* Bir zararı yok, ne çıkar, ne zararı var.

İki evlense ne varmış... Bu yenir herze midir?

Vâkı 'â ba 'zen olur, dörde kadar evlenilir...

Bu kimin harcı, a sersem, hele bir kerre düşün!

Tek kadın çok sana emsâl olan erkekler için. (Ersoy, 1991: 117)

ne var: *d.* Bir gereği yok, ne oluyor, ne gereği var.

Demek, şu arsada ot bitse nev-bahâr olacak...

Ne var gidip Yakacıklarda dem-güzâr olacak? (Ersoy, 1991: 75)

Ayol, yarın da sizin hânümânınız sönecek...

Ne var sıçan gibi evlerde şimdiden sinecek? (Ersoy, 1991: 79)

oku-: Dua etmek.

Okur da öyle girer, hem ayakta beklerdik;

Otur, demezseler el pençe sâde dinlerdik; (Ersoy, 1991: 110)

okunmuş: *i.* Sağlığa yararlı⁵, üzerine Kur 'an-ı Kerim'den bazı ayetlerin şifa niyetiyle okunduğu şey.

— *Oğul, çabuk... Bana tîrak... Okunmuş olmalı ha!*

Bizim çocuk, adı batsın, yilancık olmuş... (Ersoy, 1991: 24)

... olsun: Bile, dahi.

'Asırlar geçti hâlâ bâtulın pîş-i hücûmunda,

Göğüs germektedir, bir kerre olsun olmadan bîzâr. (Ersoy, 1991: 3)

Nasîbin yok mudur bir parça olsun âdemiyetten?

Nasıl aldırılmıyorsun yükselen feryâda milletten? (Ersoy, 1991: 72)

... olsun: Bari, hiç olmazsa.

⁵ okunmuş: sağlığa yararlı (TDK: DS: IX, 3276⁶).

*Velev bir ân için **olsun** atıp hayâlimden,*

Uzaklaşır giderim mâ-sivâyâ artık ben. (Ersoy, 1991: 37)

*“Açız! Açız! Bize bir lokma **olsun** ekmek ver...”*

“Susundu yavrularım, işte oldu, şimdi pişer!” (Ersoy, 1991: 86)

tut-: Bir cümle içinde fiilin bâzı kipleri asıl cümlenin fiilinden önce geldiğinde işin çok uygun düşmediğini, umulmadığı hâlde yapıldığını anlatır⁶.

Dururken böyle bî-pâyan terakkî-zâr karşında;

*Nasıl dersin ya “Pek mahdûd bir cirmim” **tutarsın** da? (Ersoy, 1991: 67)*

uğraşıcı: *i.* Bir işi başarmaya çalışan, bir şeyi kendine iş edinen, bir iş üzerinde sürekli çalışan, sürekli çaba gösteren, mücadele etmeyi seven, mücadelecî.

— *Amân cânım, şu bizim komşu ammâ **uğraşıcı!***

— *Ne belledin ya efendim? Onun bir ismi Hacı! (Ersoy, 1991: 111)*

uzak çek-: *d.* Gidilmesi çok sürmek.

Bizim müsâmere meydânı Yayla tümseğidir;

***Uzak çekerse** de poyraz tutar, yazın iyidir. (Ersoy, 1991: 75)*

üryan bırak-: *d.* Yoksul duruma getirmek.

*Medîne halkını ‘**üryân bırak**, Mısır’da dolaş...*

Gazâ! Gazâ! diye git soy cihânı, gel paylaş! (Ersoy, 1991: 86)

üst: *i.* Zaman, bir şeyin gerçekleştiği vakit⁷.

‘Ameliyyâta çıkarken sınıf on gün evvel,

Bu da gelmez mi, dedim: “Kim dedi, oğlum, sana, gel?”

*Nöbet **üstünde** adam kaçmalı yorgunluktan;*

Hadi yavrum, hadi söz dinle de bir parça uzan.” (Ersoy, 1991: 7)

yedici: *i.* Körü elinden tutup götüren⁸ kör değneği, görme engellilerin yolunu bulabilmesi için kullandığı değnek].

Elinde, nevhâ-i mâtem kadar acıklı sadâ

⁶ *Kubbealtı Lugatı*: 3248^a.

⁷ üst: İsim tamlamasının ikinci ögesi olarak kullanıldığında birinci kelimeyle ilgili zamanı bildirir (*Kubbealtı Lugatı*: 3316^a).

⁸ yedici: kılavuz (TDK: *TTS*: 4466), körü elinden tutup götüren; önder, kılavuz (TDK: *DS*: XI, 4220^b; XII, 4817^b).

Veren, bir eski kamyş; koltuğunda bir yedici;

Şu kör dilenci, bakardım, olunca nâle-serâ,

Durup da merhameten dinleyen gelip gidici, (Ersoy, 1991: 68)

yetim bırak-: d. Yalnız, tek, koruyucusu, yardımcıısı olmayan hâle getirmek.

O, bunca yıl çalışıp alınının teriyle seni

Nasıl büyüttü? Bugün, sen de kendi kardeşini,

Yetim bırakmayarak besleyip büyütmelisin.

— *Küfeyle öyle mi? (Ersoy, 1991: 18)*

yolunca: zf. Uygulanan usule, sisteme, ilkeye uygun olarak.

— *Mezârcı Mahmûd'a git ha? Bakın it oğluna bir!*

Küfürbaz, alçak, edepsiz... Bu söylenir mi Bekir?

— **Yolunca** terbiye verdin ya âferin Hasan Ağa.

— *Bıraksalar beni, çoktan marizlemiştim ya!.. (Ersoy, 1991: 110)*

yüksek tut-: d. Normal değerlerin üstünde, yüce, ulvi kabul etmek.

Siz, ey insânlık isti 'dâdının dünyâda mahrûmu,

*Semâlardan da **yüksek tuttunuz** bir zıll-i mevhûmu! (Ersoy, 1991: 74)*

zaman bul-: d. Bir iş için belli bir süre ayırmak.

*Zavallının işi pek çok, **zamân bulup** gelemez;*

Gidip de söylememişsen ne hâldesin bilemez. (Ersoy, 1991: 86)

Kaynakça

- ABDULKADİROĞLU, Abdülkerim; Nuran ABDULKADİROĞLU: *Mehmet Akif Ersoy'un Makaleleri*: Ankara 1990, Kültür Bakanlığı Yayınları.
- AĞABEGÜM, Ayla: "Akif'in Manzum Hikâyeleri", *Türk Edebiyatı*: 1983: Sayı: 113.
- ALEMDAR, Ensar: *Safahât'ın Dil Bilgisi Yönünden Dizini - Safahât: Birinci Kitâb*: Yüksek Lisans Tezi, İstanbul 2010, Marmara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü.
- AYVERDİ, İlhan; Ahmet TOPALOĞLU: *Kubbealtı Lugatı - Asırlar boyu târihi seyri içinde Misalli Büyük Türkçe Sözlük*: İstanbul 2008, Kubbealtı.
- Cenab Şehâbeddin: "Safahât Mübdi'i", *Servet-i Fünûn Dergisi*: 1924: Sayı 1479.
- DOĞAN, Orhan: *Mehmet Akif Bibliyografyası Kitap-Makale*: Ankara 1990, Milli Kütüphane Yayınları.
- DUMAN, Musa: "Mehmet Akif'in Dile Bakışı", *İlmî Araştırmalar*: İstanbul 1997, 4. sy. 127-139. ss. İlim Yayma Cemiyeti.
- DÜZDAĞ, M. Ertuğrul: *Mehmet Akif Hakkında Araştırmalar I - II*: İstanbul 2000, Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Vakfı Yayınları.
- DÜZDAĞ, M. Ertuğrul: *İstiklâl Şairi Mehmet Âkif Ersoy*: İstanbul 2008, Fide Yayınları.
- ERSOY, Mehmed Âkif: *Safahat: Eski ve Yeni Haftlı Metinler ile Tenkidli Neşir (Edisyon Kritik) Bir Arada*: Neşre Hazırlayan: M. Ertuğrul DÜZDAĞ: İstanbul 1991, İz Yayıncılık.
- ERSOY, Mehmet Akif: "Edebiyat Bahisleri", *Sırat- ı Müstakim*: 1327: C. 6, No: 147.
- Eşref Edip: *Mehmet Akif – Hayatı, Eserleri ve Yetmiş Muharririn Yazıları*, 2. Baskı: İstanbul 1962, Sebilürreşad Neşriyat, C. 1.
- İMİRÜL KAYS [520-565]: *Yedi Askı al-mu'allaķātu ş-sab'a*: Tercüme eden: Şerefeddin YALTKAYA, İstanbul 1943, 127+67 s. Dünya Edebiyatından Tercüme Şark - İslâm Klâsikleri: 2. ÇANTAY, H[asan] Basri: "Eserler arasında: "İmriülkays" "Yedi Askı"", *Sebilürreşad*: Ankara 1951 (Aralık) V, 116. sy. 246-248. s. Not: Daha önce *Balikesir Postası*'nda yayımlandığı kayıtlıdır.
- KABAKLI, Ahmet: *Mehmet Akif*: İstanbul 1984, Türk Edebiyatı Vakfı Yayınları: s.107.
- KESKİN, Mustafa: "Mehmed Âkif Ersoy'a Göre Doğu'nun Geri Kalmışlığının, Batı'nın Gelişmişliğinin Eğitim-Öğretim ile İlişkisi", *Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*: Kayseri 2005: Sayı: 18, s. 13.
- [KUNTAY,] Mithat Cemal: *Mehmed Akif Hayatı Seciyesi Sanatı Eserleri*, İstanbul 1939, Semih Lütfi.
- OKAY, M. Orhan: *Mehmet Akif: Bir Karakter Heykelinin Anatomisi*: Ankara 1989, Akçağ Yayınları.

- OKAY, M. Orhan; M. Ertuğrul DÜZDAĞ: "Mehmet Akif Ersoy", *Türkiye Diyanet Vakfı, İslam Ansiklopedisi (DİA)*: Ankara 2003: C. 28.
- TAHİR'ÜL-MEVLEVİ: *Edebiyat Lûgatı*: Neşre hazırlayan: Kemâl Edib KÜRKÇÜOĞLU, [2. bs.] İstanbul 1973, 184 s. Enderun Yayınları: 3.
- TANSEL, Fevziye Abdullah: *Mehmed Akif Hayatı ve Eserleri*, 3. Baskı: 1991, Mehmet Akif Ersoy Fikir ve Sanat Vakfı Yayınları: s. 171, 174 – 181.
- TÜRK DİL KURUMU: *Türkçe Sözlük*, 11. Baskı: Ankara 2011, Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu Türk Dil Kurumu Yayınları: 549.
- TÜRK DİL KURUMU: *Türkiye'de Halk Ağzından Derleme Sözlüğü*: Ankara 1963, I (A); 1965, II (B); 1968, III (C-Ç); 1969, IV (D); 1972, V (E-F); 1972, VI (G); 1974, VII (H-İ); 1975, VIII (K); 1977, IX (L-R); 1978, X (S-T); 1979, XI (U-Z); 1982, XII (Ek-I), Türk Dil Kurumu Yayınları - Sayı: 211[1]-12.
- TÜRK DİL KURUMU: *XIII. Yüzyıldan Beri Türkiye Türkçesiyle Yazılmış Kitaplardan Toplanan Tanımlarıyla Tarama Sözlüğü*: Ankara 1963, I (A-B); 1965, II (C-D); 1967, III (E-İ); 1969, IV (K-N); 1971, V (O-T); 1972, VI (U-Z); 1974, VII (Ekler); 1977, VIII (Dizin), Türk Dil Kurumu Yayınları - Sayı: 212[1]-8.